

BIOPIRATERIA I DRETS INDÍGENES

BÁRBARA J. FRASER

Noticias Aliadas, Lima, postmaster@acna.org.pe

En diverses parts d'Amèrica Llatina s'estan organitzant grups indígenes per lluitar contra una nova onada d'usurpació de recursos naturals: la pirateria de recursos biològics, generalment per investigadors estrangers o empreses transnacionals.

La "bioprospecció" -la recerca de substàncies naturals amb propietats curatives- és tan antiga com la humanitat, però ha evolucionat en l'últim segle fins a abastar diverses branques de la ciència: biologia, química, farmacologia i ecologia. Prop d'un 57% de les 150 drogues més receptades pels metges tenen un origen biològic, encara que l'ingredient actiu podria ser en part o totalment sintètic. La llista inclou l'antibiòtic amoxicilina (fong), o el broncodilatador albuterol (planta) i l'antihipertensiu lisinopril (derivat del verí d'escorçó).

Els problemes apareixen quan xoquen interessos, cosmovisions i sistemes econòmics diferents. La majoria dels cercadors de patents són de països industrialitzats, mentre que la diversitat biològica més extensa és als països menys desenvolupats. Índia està protestant per una patent obtinguda per l'empresa texana Rice Tec Inc de la línia genètica de l'arròs *basmati*, mentre que organitzacions indígenes estan demandant la paralització d'un altre projecte a Chiapas, Mèxic, perquè està utilitzant el coneixement indígena sense el seu consentiment.

Les comunitats indígenes cada vegada tenen més recel dels investigadors estrangers que aprenen els seus coneixements, s'emporten mostres de plantes per a posteriors estudis i els seus potencials guanys. Alguns líders indígenes demanen compartir els beneficis, però no sempre queda clar si els guanys han de ser dividits. A més, el concepte de patent és estrany a les cultures indígenes, que consideren el coneixement tradicional de propietat comunal.

La urgència d'obtenir guanys de la naturalesa també pot provocar danys ambientals. Quan es va desenvolupar Taxol(r), la droga contra el càncer, la demanda per la substància activa, paclitaxel, derivada de l'escorça del

teix del Pacífic (*Taxus brevifolia*), va amenaçar la supervivència de l'arbre, fins que uns investigadors van trobar una manera d'utilitzar les agulles renovables. Els esculls de corall han sofert danys pels bioprospectors que recullen mostres marines. Ambientalistes equatorians es queixen que l'extracció indiscriminada d'escorces va destruir moltes plantes de sang de drago (*Croton lechleri*), alhora que grans extensions de boscos tropicals van ser talats per conrear la planta, usada com a remei per a trastorns intestinals.

El cas conflictiu més conegut va ocórrer l'any passat, quan la Coordinadora d'Organitzacions Indígenes de la Conca Amazònica (COICA), recolzada pel Center for International Environmental Law i per l'Aliança Amazònica, ambdues amb seu a Washington DC, va presentar una sol·licitud per revocar la patent registrada per un ciutadà dels Estats Units de la seva planta més sagrada: *Banisteriopsis caapi* o *yagé*, usada en rituals religiosos pels pobles indígenes de tota la conca amazònica.

"La nostra preocupació no és (només) la qüestió comercial, de si es poden comercialitzar o no els productes derivats d'aquesta planta. És també una qüestió cultural i espiritual", va dir Antonio Jacanamijoy, coordinador general de la COICA.

Portaveus de la COICA van dir que no objecten l'ús dels seus coneixements tradicionals en les investigacions de remeis naturals que podrien tenir un ampli valor medicinal. Però volen que aquest coneixement els sigui reconegut, i poder compartir els beneficis. Encara que els científics afirmen que només un petit percentatge de mostres de plantes preses en "bioprospecció" resulten ser drogues comercialitzables, si hi ha èxit pot significar vendes multimilionàries en dòlars per a les empreses farmacèutiques. No sorprenen que poc o gens d'aquells diners retornin al país o a la comunitat on es va prendre la mostra de la planta o animal. Tanmateix, alguns crítics són escèptics sobre la possibilitat de compartir els guanys.

«L'interès del descobriment de noves drogues que va

en benefici de tota la humanitat és completament legítim. No podríem estar en contra d'això. Del que sí estem en contra és... que s'estableixin drets monopòlistes i exclusius» sobre els recursos naturals, va dir Lucía Gallardo, d'Acció Ecològica, organització ambientalista amb seu a Quito, Equador, que està demandant una moratòria a la bioprospecció en aquell país.

Una controvèrsia encara més gran han provocat les mostres de sang extretes de pobles indígenes en diversos països, i després usades per a investigació principalment als EUA, com a part d'un projecte per traçar un mapa del genoma humà. En molts casos -afirmen líders indígenes- les mostres van ser preses de manera enganyosa, i, en altres casos, els científics n'han patentat elements de l'ADN. En el cas d'una dona ngöbe de Panamà, les protestes van ser tan fortes que els propis científics van rescindir la patent.

Els enormes guanys potencials per a les empreses multinacionals faran que la biopirateria es converteixi en un tema de creixent preocupació per a grups indígenes i moviments ambientalistes a Amèrica Llatina. Mentre les organitzacions indígenes actuen i eduquen els seus membres davant de l'amenaça, els països de la regió també han d'aprovar -i fer complir- una legislació que protegeixi els drets dels pobles indígenes per controlar la utilització dels seus coneixements i els seus recursos biològics i genètics, i posar fre a aquest nou tipus de pirateria.

Pàgines sobre el tema

- Confederación de Organizaciones Indígenas de la Cuenca Amazónica (COICA): www3.satnet.net/coica
- Convenció sobre la Diversitat Biològica: www.biodiv.org
- Indigenous Peoples Biodiversity Network: www.ibin.org (en anglès)
- Rural Advancement Foundation International: www.rafi.org (en anglès amb alguns articles en castellà. És una de les principals ONG que està treballant en el tema, la informació en aquesta pàgina és molt completa.)
- Center for International Environmental Law: www.ciel.org (en anglès; aquest centre està assessorant la COICA en el cas de l'Ayauasca).

El que el poble dels Estats Units ha de saber

Un bisbe dels Estats Units escriu al president Clinton

Robert Bowman, bisbe de Melbourne Beach, Florida, que durant la guerra del Vietnam va realitzar 101 missions de combat, es va dirigir al President Clinton, en carta oberta, en els següents termes sobre els bombardeigs de Nairobi i Dar-es-Salaam:

Vostè diu que som un blanc d'atac perquè defensem la democràcia, la llibertat i els drets humans al món. Quina broma!

Som blanc dels terroristes perquè, en bona part del món, el nostre govern defensa la dictadura, l'esclavatge i l'explotació humana. Som el blanc dels terroristes perquè se'ns odia. I se'ns odia perquè el nostre govern realitza coses odioses. En quants països agents del nostre govern han fet caure líders elegits per la població i els han reemplaçat per dictadures militars titelles, que volien vendre el seu propi poble a les societats multinacionals americanes!

Ho hem fet a Iran quan els *marines* USA i la CIA han fet caure a Mossadegh perquè volia nacionalitzar la indústria petrolera. el vam reemplaçar pel Xa i vam armar, vam formar i vam pagar la seva odiada guàrdia nacional Savak, que ha dominat i comès brutalitats contra el poble d'Iran; i tot això, per protegir els interessos financers de les nostres companyies petrolieres. Pot estranyar-nos, doncs, que hi hagi persones a Iran que ens odin? Ho hem fet a Xile i a Vietnam. I més recentment hem intentat fer-ho a Iraq.

I, sens dubte, ¡quantas vegades no ho hem fet a Nicaragua, i a la resta de les repúbliques «bananeres» d'Amèrica Llatina! Moltes vegades hem expulsat líders populars que volien que les riqueses de la terra fossin repartides entre les persones que la treballaven. Els hem substituït per tirans criminals perquè venguessin el seu poble, i perquè la riquesa de la terra se l'emportessin la Domino Sugar, la United Fruit Company i la Chiquita Banana.

País rere de país, el nostre govern s'ha oposat a la democràcia, ha sufocat la llibertat i ha trepitjat els drets de l'ésser humà. Aquesta és la causa per la qual ens odien a tot el món. Aquesta és la raó que seguim el blanc dels terroristes...

En lloc d'enviar els nostres fills i filles pel món sencer a matar àrabs i així tenir el petroli que hi ha sota la sorra, hauríem d'enviar-los a reconstruir la seva infraestructura, dotar-los d'aigua potable i alimentar els nens en perill de morir de gana... En lloc d'entrenar terroristes i els esquadrans de la mort, hauríem de tancar l'Escola de les Amèriques. En lloc de sostenir la insurrecció, la desestabilització, l'assassinat i el terror al món sencer, hauríem d'abolir la CIA i donar els diners a les agències d'ajuda. Aquesta és la veritat, senyor President. Això és el que el poble americà ha de comprendre.

